

MİKRO İKTİSAT KONULARI

Editör: Doç.Dr. Fuat LEBE

yaz
yayınları

Mikro İktisat Konuları

Editör

Doç.Dr. Fuat LEBE

yaz
yayınları

2025

Mikro İktisat Konuları

Editör: Doç.Dr. Fuat LEBE

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-5596-05-5

Mart 2025 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

info@yazyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Spor İşgücü Piyasasında Ayrımcılık: Teorik Çerçeve ve Ampirik Bulgular	1
<i>Alperen KOÇSOY</i>	

Kadına Karşı Şiddete Mikroekonomik Bir Bakış Açısı	19
<i>Pelin AKYOL</i>	

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

SPOR İŞGÜCÜ PİYASASINDA AYRIMCILIK: TEORİK ÇERÇEVE VE AMPİRİK BULGULAR

Alperen KOÇSOY¹

1. GİRİŞ

İşgücü piyasalarında ayrımcılık, ekonomik ve sosyal alanlarda uzun süredir tartışılan temel konulardan biridir. Ayrımcılık, eşit yetenek, beceri ve verimliliğe sahip bireylere ırk, cinsiyet, yaş, milliyet gibi özellikleri nedeniyle farklı muamele edilmesi olarak tanımlanabilir. Ekonomi literatüründe ayrımcılık, hem teorik modeller çerçevesinde incelenmiş hem de ampirik çalışmalarla test edilmiştir. Ancak, birçok sektörde çalışanların verimliliklerini, performanslarını ve katkılarını ölçmek zor olduğundan, ayrımcılığı tespit etmek ve kanıtlamak da bir o kadar zorlaşmaktadır.

Spor sektörü, işgücü piyasasında ayrımcılığın araştırılması için benzersiz bir laboratuvar sunmaktadır. Spor alanında, oyuncuların performansları, başarıları ve katkıları diğer sektörlerle kıyasla çok daha şeffaf, ölçülebilir ve erişilebilir durumdadır. Oyuncu istatistikleri, transfer ücretleri, maaş bilgileri ve sözleşme detayları genellikle kamuya açıktır veya araştırmacılar tarafından elde edilebilir. Bu durum, spor ekonomistlerine ayrımcılığın varlığını, türlerini ve boyutlarını incelemek için ideal bir ortam sağlamaktadır.

Spor işgücü piyasasındaki ayrımcılık, sadece ekonomik açıdan değil, toplumsal adalet ve eşitlik açısından da önemli bir

¹ Öğretim Görevlisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, alperen.kocsoy@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1924-5230.

konudur. Profesyonel sporcular, sadece ekonomik aktörler değil, aynı zamanda rol model olarak toplumsal değerleri de etkileyebilen figürlerdir. Bu nedenle, sporda ayrımcılığın anlaşılması ve bununla mücadele edilmesi, daha geniş toplumsal eşitliğe de katkıda bulunabilir.

Bu bölümde, işgücü piyasasında ayrımcılığın ekonomik teorileri incelendikten sonra, spor alanından elde edilen ampirik kanıtlar değerlendirilecektir. Özellikle ırk, cinsiyet ve milliyet temelli ayrımcılık türleri ele alınacak, bu ayrımcılıkların sportif performans, ücretler ve kariyer gelişimi üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Ayrıca, teknolojik gelişmelerin ve veri analitiğinin sporda ayrımcılıkla mücadeledeki potansiyel rolü incelenecektir.

2. AYRIMCILIK TEORİLERİ: EKONOMİK ÇERÇEVE

İşgücü piyasasında ayrımcılık konusundaki ekonomik düşüncenin temelini, Gary Becker'in 1957 yılında yayımlanan "The Economics of Discrimination" adlı çalışması oluşturmaktadır. Becker, ayrımcılığı ekonomik bir perspektiften ele alarak, tercih veya beğeni temelli ayrımcılık modelini geliştirmiştir.

2.1. Becker'in Tercih Temelli Ayrımcılık Modeli

Becker'in modelinde, bazı işverenler, çalışanlar veya müşteriler belirli gruplarla etkileşime girmekten kaçınmak için bir "ayrımcılık katsayısı" ile ifade edilebilen psikolojik bir maliyet öderler. Bu maliyet, işverenlerin ayrımcılık yaptıkları gruplardan çalışanları işe alırken, bu çalışanların gerçek verimliliğinden daha düşük bir marjinal ürün algılamasına neden olur.

Örneğin, ırk ayrımcılığı yapan bir işveren, azınlık grubu üyelerini sadece daha düşük ücretlerle işe almaya istekli olacaktır,

Çünkü onların istihdamına psikolojik bir maliyet atfetmektedir. Bu durumda, azınlık grubu üyelerinin piyasa ücretleri, ayrımcılık nedeniyle marjinal verimliliklerinin altında olacaktır.

Becker'in önemli öngörülerinden biri, rekabetçi piyasalarda ayrımcılığın uzun vadede sürdürülemez olacaktır. Ayrımcılık yapmayan işverenler, ayrımcılığa maruz kalan gruplardan daha düşük ücretlerle yüksek verimli çalışanlar işe alabilecek ve bu da onlara rekabet avantajı sağlayacaktır. Zaman içinde, ayrımcılık yapan işverenler ya piyasadan çıkmak zorunda kalacak ya da ayrımcı davranışlarını terk edeceklerdir.

Ancak, rekabetçi piyasaların ayrımcılığı ortadan kaldıracağı öngörüsü, birçok gerçek dünya piyasasında tam olarak gerçekleşmemiştir. Bu durum, rekabet eksikliği, piyasa aksaklıkları, kurumsal faktörler veya diğer ayrımcılık türlerinin varlığı ile açıklanabilir.

2.2. Arrow'un İstatistiksel Ayrımcılık Modeli

Kenneth Arrow (1973) ve Edmund Phelps (1972) tarafından geliştirilen istatistiksel ayrımcılık modeli, işverenlerin eksik bilgi koşullarında grup ortalamalarına dayalı kararlar alması durumunu inceler. Bu modele göre, işverenler bireysel adayların verimliliklerini tam olarak gözlemleyemediklerinde, grup özelliklerine dayalı çıkarımlar yaparlar.

İstatistiksel ayrımcılıkta, işverenler rasyonel olarak davranır ve ayrımcılıktan kişisel bir fayda elde etmezler. Ancak, bilgi asimetrisi ve belirsizlik koşullarında grup stereotiplerini kullanarak karar verirler. Örneğin, bir işveren kadın çalışanların çocuk sahibi olduktan sonra işten ayrılma olasılığının yüksek olduğuna inanıyorsa, tüm kadın adaylara karşı istatistiksel ayrımcılık yapabilir, hatta söz konusu kadının çocuk sahibi olmayı planlamadığı durumlarda bile.

İstatistiksel ayrımcılık, piyasa mekanizmalarıyla kendiliğinden ortadan kalkmayabilir, çünkü eksik bilgi problemi devam ettiği sürece, işverenler grup ortalamalarına dayalı karar vermeye devam edeceklerdir. Bu tür ayrımcılık, hem birey hem de toplum düzeyinde ekonomik etkinsizliklere yol açabilir.

2.3. Kurumsal Ayrımcılık ve Diğer Teorik Yaklaşımlar

Kurumsal ayrımcılık, bireysel davranışlardan ziyade, kurumların yapısı, politikaları ve uygulamaları ile ilgilidir. Bu yaklaşım, ayrımcılığı sadece bireysel önyargılar olarak değil, toplumsal ve kurumsal yapılarda gömülü sistematik bir sorun olarak ele alır.

Spor alanında, ligdeki kurallar, yönetmeliklerin, federasyon yapılarının ve spor kulüplerinin organizasyonel kültürlerinin belirli gruplar için dezavantajlı durumlar yaratması kurumsal ayrımcılığa örnek olabilir. Örneğin, antrenörlük lisans sistemleri, yabancı oyuncu kotaları veya oyuncu seçme mekanizmaları, kasıtlı olmasa bile, belirli gruplar için dezavantajlı sonuçlar doğurabilir.

Ayrıca, psikososyal yaklaşımlar, sosyal kimlik teorisi, örtük önyargı araştırmaları gibi diğer teorik çerçeveler de spor işgücü piyasasındaki ayrımcılığın daha kapsamlı anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

3. SPOR İŞGÜCÜ PİYASASINDA IRK AYRIMCILIĞI: AMPİRİK BULGULAR

Spor sektöründe ırk ayrımcılığı, hem tarihsel olarak hem de günümüzde en çok araştırılan ayrımcılık türlerinden biridir. Profesyonel sporlarda ırk bariyerlerinin yıkılması, ABD'de Jackie Robinson'un 1947'de Major League Baseball (MLB)'de oynamasıyla başlayan uzun bir süreçtir. O zamandan bu yana,

sporda ırk ayrımcılığı konusunda birçok ampirik çalışma yapılmıştır.

3.1. Ücret Ayrımcılığı

Spor ekonomistleri, ırk temelli ücret ayrımcılığını tespit etmek için çeşitli metodolojiler kullanmışlardır. Bunların temelinde, benzer performans ve özelliklere sahip beyaz ve azınlık oyuncuların ücretlerinin karşılaştırılması yatmaktadır.

Kahn ve Sherer (1988), NBA'de 1985-1986 sezonunda siyahi oyuncuların beyaz oyunculara göre %20 daha düşük ücret aldığını tespit etmiştir. Ancak, daha sonraki çalışmalar, bu ücret farkının 1990'lar boyunca azaldığını ve bazı durumlarda tersine döndüğünü göstermiştir. Örneğin, Hamilton (1997), 1994-1995 NBA sezonunda ücret ayrımcılığının büyük ölçüde ortadan kalktığını bulmuştur.

Major League Baseball'da, Christiano (1986, 1988) ve Irani (1996) gibi araştırmacılar, belirli dönemlerde siyahi ve İspanyol oyunculara karşı ücret ayrımcılığı olduğuna dair kanıtlar bulmuşlardır. Ancak, zaman içinde bu ayrımcılığın da azaldığı gözlemlenmiştir.

Avrupa futbolunda, Szymanski (2000) İngiliz futbolunda ırk ayrımcılığını incelediği çalışmasında, 1978-1993 yılları arasında siyahi oyuncu istihdam eden kulüplerin, benzer maaş harcamalarına sahip diğer kulüplere göre daha iyi performans gösterdiğini tespit etmiştir. Bu bulgu, siyahi oyuncuların ücretlerinin verimliliklerine göre düşük olduğunu, yani ırk ayrımcılığının varlığını göstermektedir.

3.2. Pozisyon Ayrımcılığı ("Stacking")

Sporda "stacking" olarak bilinen pozisyon ayrımcılığı, farklı ırk veya etnik grupların belirli oyun pozisyonlarında yoğunlaşmasını ifade eder. Bu durum, genellikle ırka dayalı önyargıların sonucu olarak ortaya çıkar.

Amerikan futbolunda, siyahi oyuncuların koşu ve güç gerektiren pozisyonlarda yoğunlaşırken, beyaz oyuncuların karar verme ve liderlik gerektiren pozisyonlarda (özellikle quarterback) daha fazla yer aldığı gözlemlenmiştir (Kahn, 1992). Benzer şekilde, beyzbolda siyahi oyuncuların dış saha pozisyonlarında, beyaz oyuncuların ise pitcher ve catcher gibi merkezi pozisyonlarda yoğunlaştığı gösterilmiştir.

Bu tür ayrımcılık, yetenek ve yetkinlikten ziyade ırksal stereotiplere dayalı kararların bir sonucu olabilir. "Stacking" fenomeni, zaman içinde azalsa da, tamamen ortadan kalkmamıştır.

3.3. Hakem Kararlarında Irk Yanlılığı

Spor işgücü piyasasında ayrımcılığın en çarpıcı ampirik kanıtlarından biri, Price ve Wolfers (2010) tarafından NBA hakem kararlarında ırk yanlılığı üzerine yapılan çalışmadır. Araştırmacılar, 1991-2004 yılları arasındaki 13 sezonluk veriyi inceleyerek, hakemlerin kendi ırklarından olmayan oyunculara karşı daha fazla faul çaldıklarını tespit etmişlerdir.

Bu çalışma, ayrımcılığın bilinçli kararlardan ziyade, örtük önyargılardan kaynaklanabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Hakemlerin anlık kararlar verdiği yüksek baskı ortamlarında, bilinçdışı önyargılar devreye girebilmektedir.

Dikkat çekici bir şekilde, Price ve Wolfers'ın çalışması medyada geniş yankı uyandırdıktan sonra, Pope, Price ve Wolfers (2018) tarafından yapılan takip çalışması, 2007-2010 yılları arasında hakem kararlarındaki ırk yanlılığının neredeyse tamamen ortadan kalktığını göstermiştir. Bu durum, ayrımcılığın şeffaf şekilde belgelenmesi ve kamuoyuna açıklanmasının, ayrımcılıkla mücadelede etkili olabileceğini göstermektedir.

3.4. Antrenörlük ve Yöneticilik Pozisyonlarında Irk Ayrımcılığı

Spor işgücü piyasasında ırk ayrımcılığı sadece oyuncular düzeyinde değil, antrenörlük ve yöneticilik pozisyonlarında da gözlemlenmiştir. Amerikan profesyonel sporlarında, siyahi antrenörlerin oranı genellikle siyahi oyuncuların oranının çok altındadır.

Amerikan futbol ligi NFL'de, "Rooney Kuralı"nın (azınlık adayların baş antrenörlük pozisyonları için mülakata çağrılmasını zorunlu kılan bir kural) uygulanması, siyahi antrenörlerin istihdamını bir ölçüde artırmıştır, ancak yeterli temsil hala sağlanamamıştır.

DuBois ve Marianne (2011), NBA'de siyahi antrenörlerin beyaz antrenörlere göre daha kısa görev süreleri olduğunu ve benzer performans düzeyleri için işten çıkarılma risklerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu durum, azınlık antrenörlerin daha sıkı değerlendirme standartlarına tabi tutulduklarını ve daha az hata payına sahip olduklarını göstermektedir.

4. SPOR İŞGÜCÜ PİYASASINDA CİNSİYET AYRIMCILIĞI

Sporda cinsiyet ayrımcılığı, hem kadın sporcuların erkek sporculara kıyasla yaşadığı eşitsizlikleri hem de kadınların antrenörlük, hakemlik ve yöneticilik pozisyonlarındaki temsil eksikliğini kapsamaktadır. Spor işgücü piyasasında cinsiyet ayrımcılığı, belki de en görünür ve sistematik ayrımcılık türüdür.

4.1. Ücret Eşitsizliği

Profesyonel sporlarda kadın ve erkek sporcular arasındaki ücret farkı, genellikle çarpıcı boyutlardadır. Flake, Dufur ve Moore (2021), profesyonel golf ve basketbolda cinsiyet ücret farkını inceledikleri çalışmalarında, kadın sporcuların benzer

başarı düzeylerine sahip erkek meslektaşlarına göre önemli ölçüde düşük gelir elde ettiklerini göstermişlerdir.

Tenis, cinsiyet eşitliği konusunda diğer sporlara göre daha ileri düzeyde olsa da, Grand Slam turnuvaları dışında kadın ve erkek sporcular arasında önemli ücret farkları bulunmaktadır. FIFA Dünya Kupası'nda, kadın takımların ödül havuzu, erkek takımların ödül havuzunun oldukça küçük bir miktarı kadardır.

Bu ücret farklılıkları genellikle izleyici talebi, yayın gelirleri, sponsorluk anlaşmaları gibi piyasa faktörleriyle açıklanmaktadır. Ancak, bu faktörlerin kendileri de tarihsel cinsiyet ayrımcılığının ve medya ilgisindeki eşitsizliğin bir sonucu olabilir. Fakat bunları da göz önünde bulunduran çalışmalar halen ciddi bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır.

4.2. Medya Temsili ve Ekonomik Değer

Sporla cinsiyet ayrımcılığının bir diğer boyutu, kadın sporlarının medyadaki temsiliyle ilgilidir. Cooky, Messner ve Hextrum (2013), spor haberlerinde kadın sporlarının erkek sporlarına kıyasla çok daha az yer aldığını göstermişlerdir. Bu durum, kadın sporlarının ekonomik değerini olumsuz etkilemekte ve bir kısır döngü yaratmaktadır: daha az medya görünürlüğü, daha düşük gelir ve yatırım anlamına gelmekte, bu da performans ve kalite üzerinde olumsuz etki yaratabilmektedir.

Ancak, son yıllarda kadın futbolu, voleybolu ve basketbolu gibi alanlarda artan yatırımlar ve medya ilgisi, bu dinamiği değiştirmeye başlamıştır. 2019 FIFA Kadınlar Dünya Kupası, önceki turnuvalara göre çok daha fazla izleyici çekmiş ve kadın futboluna olan ilgiyi artırmıştır. Ülkemizdeyse kadın voleybol müsabakaları erkeklerinkine kıyasla daha fazla takip edilmektedir.

4.3. Yönetim Pozisyonlarında Cinsiyet Ayrımcılığı

Kadınlar, spor yönetiminde de önemli ölçüde az temsil edilmektedir. Burton (2015), spor organizasyonlarında liderlik pozisyonlarının "erkeksi" olarak algılandığını ve bu algının kadınların bu pozisyonlara gelmesini zorlaştırdığını göstermiştir.

Amerikan üniversite sporlarının en üst ligi NCAA Division I programlarında bile, kadın atletik direktörlerin oranı %10'un altındadır. Uluslararası Olimpiyat Komitesi ve çeşitli spor federasyonlarında da kadın yöneticilerin oranı genellikle düşüktür. Bu durum, sporda karar alma mekanizmalarının erkek egemen yapısını sürdürmekte ve kadın sporlarının gelişimini sınırlandırabilmektedir. Ayrıca böyle bir yapı kadınlar için sektöre girmede bir bariyer oluşturmaktadır.

5. MİLLİYET TEMELLİ AYRIMCILIK

Spor işgücü piyasasında milliyet temelli ayrımcılık, özellikle uluslararası transferler, yabancı oyuncu kotaları ve göçmen sporcuların entegrasyon sorunları bağlamında öne çıkmaktadır.

5.1. Yabancı Oyuncu Kotaları ve İşgücü Piyasası Etkileri

Birçok ülke ve lig, yabancı oyuncuların sayısını sınırlandıran kotalar uygulamaktadır. Bu kotalar genellikle yerel oyuncuların gelişimini teşvik etme amacıyla savunulsa da, işgücü piyasasında ayrımcılığa ve ekonomik etkinsizliklere yol açabilmektedir.

Wilson ve Ying (2003), yabancı oyuncu kısıtlamalarının ekonometrik analizini yaptıkları çalışmalarında, bu düzenlemelerin yerel oyuncuların ücretlerini yapay olarak artırdığını tespit etmişlerdir. Bu durum, kulüplerin maliyetlerini artırmakta ve genel lig kalitesini düşürebilmektedir. Çünkü bu

sınırlamadan dolayı daha kötü performans daha pahalı hale gelmektedir.

Avrupa Birliği içerisinde, Bosman kararı sonrasında AB vatandaşları için uyruğa dayalı kısıtlamalar kaldırılmış olsa da, AB dışından gelen oyuncular için çeşitli kısıtlamalar devam etmektedir. Bu durum, özellikle Afrika ve Güney Amerika gibi bölgelerden gelen oyuncular için dezavantaj yaratabilmektedir. Bazen takımlar farklı ülkelerden oyuncu transferi yapmakta fakat oyuncular çalışma izni vizesi alamadığı için işlerini yapmakta sorun yaşamaktadırlar.

5.2. Kültürel Entegrasyon ve Kimlik Sorunları

Milliyet temelli ayrımcılığın bir başka boyutu, göçmen sporcuların yaşadığı kültürel entegrasyon sorunları ve kimlik çatışmalarıdır. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri, Mesut Özil vakasıdır.

Türk kökenli Alman futbolcu Mesut Özil, Alman milli takımının 2014 Dünya Kupası şampiyonluğunda kilit rol oynamış ve uzun yıllar takımın yıldız oyuncularından biri olmuştur. Ancak, 2018 yılında Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile fotoğraf çektiğinin ardından Almanya'da büyük eleştiri almış ve ırkçı saldırılara maruz kalmıştır. Özil, performansı düştüğünde Alman medyası ve taraftarları tarafından Türk kökenleri vurgulanarak eleştirilmiş, başarılı olduğunda ise "Alman" olarak sahiplenildiğini belirtmiştir.

Özil, 2018 Dünya Kupası'ndaki Almanya'nın başarısız performansının ardından milli takımı bırakırken yaptığı açıklamada, "Kazandığımda Almanım, kaybettiğimde göçmenim" diyerek yaşadığı çifte standardı vurgulamıştır. Bu yaşananlardan sonra bir firma Mesut Özil ile yapacağı reklam anlaşmasını iptal ettiğini açıklamıştır (TRT Haber, 2018). Bu vaka, spor işgücü piyasasında göçmen kökenli sporcuların

karşılaştığı kimlik temelli ayrımcılığı gösteren önemli bir örnektir.

5.3. Vergi Sistemi ve Uluslararası İşgücü Hareketliliği

Spor işgücü piyasasında milliyet temelli bir başka ayrımcılık türü, farklı ülkelerin vergi sistemlerinden kaynaklanmaktadır. Kleven, Landais ve Saez (2013), Avrupa futbol piyasasında vergi oranları ve yüksek yetenekli oyuncuların göçü arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, düşük vergi oranlarının yüksek kaliteli yabancı oyuncuları çekmede önemli bir faktör olduğunu göstermişlerdir.

Bazı ülkeler, yabancı sporcular için özel vergi rejimleri uygulamaktadır. Örneğin, İspanya'nın "Beckham Yasası" olarak bilinen düzenlemesi, ülkeye gelen yüksek gelirli yabancı çalışanlar (sporcular dahil) için vergi avantajları sağlamaktadır. Bu tür politikalar, uluslararası işgücü piyasasında ülkeler arasında eşit olmayan bir rekabet ortamı yaratabilmektedir.

6. SPORDA AYIRIMCILIKLA MÜCADELE: TEKNOLOJİ VE VERİ ANALİTİĞİNİN ROLÜ

Spor işgücü piyasasında ayrımcılığın tespit edilmesi ve azaltılmasında, teknolojik gelişmeler ve veri analitiği önemli fırsatlar sunmaktadır. Dijital dönüşüm, yapay zeka ve büyük veri uygulamaları, sporda ayrımcılıkla mücadelede yeni araçlar sağlamaktadır.

6.1. Objektif Performans Değerlendirme Sistemleri

Yapay zeka tabanlı performans değerlendirme sistemleri, sporcuların değerlemesinde insan yargılarından kaynaklanan önyargıları azaltma potansiyeline sahiptir. Son yıllarda geliştirilen ileri analitik modeller, sporcuların performanslarını çok yönlü ve objektif şekilde ölçebilmektedir.

Pappalardo ve arkadaşları (2019) tarafından geliştirilen "PlayeRank" sistemi, futbolcuların performansını çeşitli metrikler kullanarak değerlendiren makine öğrenimi tabanlı bir yaklaşım sunmaktadır. Bu tür sistemler, oyuncuların fiziksel, teknik ve taktiksel katkılarını objektif verilerle değerlendirerek, önyargılara dayalı değerlendirmelerin etkisini azaltabilir.

Beyzbolda "sabermetrics" ile başlayan veri devrimi, basketbol, futbol ve diğer sporlara da yayılmıştır. Peeters (2018), Transfermarkt gibi piyasa değerlendirme platformlarının verimliliğini incelediği çalışmasında, kolektif değerlendirmelerin oyuncu performansını tahmin etmede etkili olabileceğini, ancak yine de bazı önyargıları içerebileceğini göstermiştir.

Objektif performans değerlendirme sistemleri, özellikle azınlık gruplarından oyuncuların yeteneklerinin daha adil değerlendirilmesini sağlayabilir. Örneğin, geleneksel izleme yöntemlerinde gözden kaçabilen veya stereotiplere dayalı olarak değerlendirilmiş olan oyuncuların gerçek performansları, veri analizi yoluyla daha doğru şekilde ortaya konabilir. Bu sayede Becker rekabetin ayrımcılığı bitireceği konusunda haklı çıkabilir.

6.2. Hakem Kararlarında Teknoloji Kullanımı

Video Yardımcı Hakem (VAR) ve gol çizgisi teknolojisi gibi sistemler, hakem kararlarının objektifliğini artırmaktadır. Price ve Wolfers'ın (2010) çalışmasında gösterilen hakem kararlarındaki ırk yanlılığı gibi sorunların azaltılmasında, teknolojik destekli karar verme sistemleri önemli rol oynayabilir.

Tecnalia araştırma grubu tarafından geliştirilen yapay zeka sistemleri, futbol maçlarında ofsayt kararlarının otomatik olarak verilmesini sağlayabilmektedir. Benzer şekilde, tenis sporundaki "Hawk-Eye" sistemi, topun çizgiyi geçip geçmediğine dair tartışmalı kararlarda kesin sonuçlar sunmaktadır. Bu teknolojiler, sadece kararların doğruluğunu artırmakla kalmaz, aynı zamanda bilinçli veya bilinçsiz

önyargılardan kaynaklanan ayrımcılıkları da azaltma potansiyeline sahiptir.

6.3. Veri Şeffaflığı ve Ayrımcılığın Tespiti

Büyük veri analitiği, sporda ayrımcılığın sistematik olarak tespit edilmesine olanak sağlamaktadır. Örneğin, maaş verileri, transfer ücretleri, oyuncu değerlemeleri ve performans göstergeleri üzerinde yapılacak kapsamlı analizler, farklı gruplar arasındaki sistematik farkları ortaya çıkarabilir.

Bradbury (2010), İngiltere Premier Ligi'nde siyahi oyuncuların değerlemesi üzerine yaptığı araştırmada, veri analizinin ayrımcılığı tespit etmedeki önemini vurgulamıştır. Benzer şekilde, Lucifora ve Simmons (2003), futbolda süperstar etkisini incelemek için kapsamlı veri analizinden yararlanmışlardır. Fakat maalesef futbolda maaş verilerine ulaşmak her zaman çok kolay olmamaktadır.

Veri şeffaflığı, spor organizasyonlarının hesap verebilirliğini artırabilir. Ücret yapıları, işe alım süreçleri ve karar mekanizmalarıyla ilgili verilerin kamuya açık olması, ayrımcı uygulamaların tespit edilmesini kolaylaştırabilir. Örneğin, NFL'deki "Rooney Kuralı"nın etkilerinin objektif olarak değerlendirilebilmesi için veri şeffaflığı büyük önem taşımaktadır. Amerikan spor kulüpleri sporcularına ödedikleri ücretleri açıklarlar. Bu yüzden Amerikan sporları üzerine daha fazla çalışma mevcuttur.

6.4. Makine Öğrenmesi ve Önyargıların Azaltılması

Yapay zeka ve makine öğrenmesi teknolojileri, spor sektöründe önyargıları azaltma potansiyeline sahiptir. Ancak, bu sistemlerin kendileri de veri setlerindeki mevcut önyargıları öğrenebilir ve pekiştirebilir. Bu nedenle, adil ve kapsayıcı yapay zeka sistemlerinin geliştirilmesi kritik öneme sahiptir.

Gal ve arkadaşları (2020), futbolcu değerlemesinde algoritma tasarımını inceledikleri çalışmalarında, modellerin mevcut önyargıları yeniden üretme riskine dikkat çekmişlerdir. Araştırmacılar, bu riskin farkında olunması ve algoritmaların tasarımında çeşitlilik, adalet ve kapsayıcılık ilkelerinin gözetilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Yapay zeka sistemlerinin ayrımcılıkla mücadelede etkili olabilmesi için, çeşitli demografik gruplardan verilerin dengeli şekilde temsil edildiği veri setleriyle eğitilmesi ve algoritmaların düzenli olarak adalet ve tarafsızlık açısından denetlenmesi gerekmektedir. Yoksa yanlı seçilmiş veri ve modellerle çalışmak ayrımcılık probleminin önüne geçmek yerine bu problemi daha da geniş bir tabana yayabilir.

6.5. Taraftar Davranışlarının İzlenmesi ve Müdahale

Teknoloji, spor etkinliklerinde ayrımcı ve ırkçı taraftar davranışlarının tespit edilmesi ve azaltılmasında da rol oynayabilir. Yüz tanıma ve doğal dil işleme teknolojileri, stadyumlarda ırkçı tezahüratların veya davranışların tespit edilmesini sağlayabilir.

Sosyal medya analizi, spor topluluklarındaki ayrımcı söylemlerin izlenmesine olanak tanır. Farrington ve arkadaşları (2017), futbolda çevrimiçi ırkçılığı inceledikleri çalışmalarında, sosyal medya platformlarının bu tür ayrımcılığın yayılmasındaki rolünü ve bununla mücadele stratejilerini ele almışlardır.

Bu teknolojik araçlar, sadece cezalandırma amaçlı değil, aynı zamanda eğitim ve farkındalık programlarının hedeflenmesi için de kullanılabilir. Örneğin, ayrımcı davranışların yoğun olduğu bölgelerde özel farkındalık kampanyaları düzenlenebilir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Spor işgücü piyasasında ayrımcılık, çok boyutlu ve karmaşık bir problemdir. Bu bölümde ele alınan teorik çerçeveler ve ampirik kanıtlar, sporda ırk, cinsiyet, milliyet ve diğer temellerde ayrımcılığın varlığını ve etkilerini göstermektedir. Ancak, zaman içinde bazı ayrımcılık türlerinde azalma gözlemlenmiş olsa da, tam eşitliğin sağlanması için hala uzun bir yol vardır.

Spor sektörü, ayrımcılığın araştırılması ve anlaşılması için uygun bir laboratuvar sunmaktadır. Performans verilerinin şeffaflığı ve ölçülebilirliği, diğer sektörlerde gizli kalabilen ayrımcılık türlerini sporda daha görünür kılmaktadır. Price ve Wolfers'ın NBA hakem kararlarındaki ırk yanlılığı araştırması, bu avantajın önemli bir örneğidir. Spor işgücü piyasasında ayrımcılığın bu denli açık şekilde belgelenebilmesi, diğer sektörlerde daha az görünür ancak potansiyel olarak daha yaygın ayrımcılık türlerinin varlığına işaret etmektedir.

Sporda ayrımcılıkla mücadele için bütüncül bir yaklaşım gerekmektedir. Bu yaklaşım, düzenleyici çerçevelerin güçlendirilmesi, kurumsal yapıların reformu, eğitim ve farkındalık programları ve teknolojik yeniliklerin etkin kullanımını içermelidir. Özellikle yapay zeka ve veri analitiği, ayrımcılığın tespiti ve azaltılmasında güçlü araçlar sunmaktadır.

Sonuç olarak, spor işgücü piyasasında ayrımcılık, hem akademik araştırma hem de politika geliştirme açısından önemli bir alan olmaya devam etmektedir. Spor, toplumsal değerlerin ve normların yansıtıldığı bir arena olarak, ayrımcılıkla mücadelede öncü rol oynayabilir. Veri ve teknoloji destekli yaklaşımlar, bu mücadelede güçlü araçlar sunmaktadır. Bu araçların etkin kullanımı, sadece spor sektöründe değil, daha geniş toplumsal bağlamda da eşitlik ve adaletin geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

KAYNAKÇA

- Arrow, K. J. (1973). The theory of discrimination. In O. Ashenfelter & A. Rees (Eds.), *Discrimination in labor markets* (pp. 3-33). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Becker, G. S. (1957). *The economics of discrimination*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bradbury, J. C. (2010). *Hot stove economics: Understanding baseball's second season*. New York: Springer.
- Burton, L. J. (2015). Underrepresentation of women in sport leadership: A review of research. *Sport Management Review*, 18(2), 155-165.
- Christiano, K. J. (1986). Salary discrimination in Major League Baseball: The effect of race. *Sociology of Sport Journal*, 3(2), 144-153.
- Christiano, K. J. (1988). Salaries and race in professional baseball: Discrimination 10 years later. *Sociology of Sport Journal*, 5(2), 136-149.
- Cooky, C., Messner, M. A., & Hextrum, R. H. (2013). Women play sport, but not on TV: A longitudinal study of televised news media. *Communication & Sport*, 1(3), 203-230.
- DuBois, C., & Marianne, B. (2011). Justifying inequality: A cross-temporal investigation of U.S. income disparities and just-world beliefs from 1973 to 2006. *Social Justice Research*, 24(3), 257-281.
- Farrington, N., Hall, L., Kilvington, D., Price, J., & Saeed, A. (2017). *Sport, racism and social media*. London: Routledge.

- Flake, C. R., Dufur, M. J., & Moore, E. L. (2021). Gender wage gap in professional sports: Evidence from the WNBA and the PGA. *Gender Issues*, 38(3), 337-355.
- Gal, A., Kepplinger, D., & Weidlich, W. (2020). Player valuation and algorithm design in European football. *Journal of Sports Analytics*, 6(1), 43-56.
- Hamilton, B. H. (1997). Racial discrimination and professional basketball salaries in the 1990s. *Applied Economics*, 29(3), 287-296.
- Irani, D. (1996). Estimating customer discrimination in baseball using panel data: 1972-1991. In J. Fizel, E. Gustafson & L. Hadley (Eds.), *Baseball economics: Current research* (pp. 47-61). Westport, CT: Praeger.
- Kahn, L. M. (1992). The effects of race on professional football players' compensation. *Industrial and Labor Relations Review*, 45(2), 295-310.
- Kahn, L. M., & Sherer, P. D. (1988). Racial differences in professional basketball players' compensation. *Journal of Labor Economics*, 6(1), 40-61.
- Kleven, H. J., Landais, C., & Saez, E. (2013). Taxation and international migration of superstars: Evidence from the European football market. *American Economic Review*, 103(5), 1892-1924.
- Lucifora, C., & Simmons, R. (2003). Superstar effects in sport: Evidence from Italian soccer. *Journal of Sports Economics*, 4(1), 35-55.
- Pappalardo, L., Cintia, P., Ferragina, A., Massucco, E., Pedreschi, D., & Giannotti, F. (2019). PlayeRank: Data-driven performance evaluation and player ranking in soccer via a machine learning approach. *ACM Transactions on Intelligent Systems and Technology*, 10(5), 1-27.

- Peeters, T. (2018). Testing the wisdom of crowds in the field: Transfermarkt valuations and international soccer results. *International Journal of Forecasting*, 34(1), 17-29.
- Phelps, E. S. (1972). The statistical theory of racism and sexism. *American Economic Review*, 62(4), 659-661.
- Pope, D. G., Price, J., & Wolfers, J. (2018). Awareness reduces racial bias. *Management Science*, 64(11), 4988-4995.
- Price, J., & Wolfers, J. (2010). Racial discrimination among NBA referees. *Quarterly Journal of Economics*, 125(4), 1859-1887.
- Szymanski, S. (2000). A market test for discrimination in the English professional soccer leagues. *Journal of Political Economy*, 108(3), 590-603.
- TRT Haber. (2018, 24 Temmuz). Vodafone Almanya'dan tepki çeken Mesut Özil kararı. TRT Haber. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/vodafone-almanyadan-tepki-cken-mesut-ozil-karari-377699.html>
- Wilson, D. P., & Ying, Y.-H. (2003). Nationality preferences for labour in the international football industry. *Applied Economics*, 35(14), 1551-1559.

KADINA KARŞI ŞİDDETE MİKROEKONOMİK BİR BAKIŞ AÇISI

Pelin AKYOL¹

1. GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) verilerine göre, dünya genelinde her üç kadından yaklaşık biri (%30), yaşamı boyunca en az bir kez fiziksel ve/veya cinsel aile içi şiddete maruz kalmaktadır. Kadına karşı şiddet, bir insan hakları ihlali olmasının yanı sıra, ekonomik olarak da ciddi maliyetlere yol açan toplumsal bir sorundur. Bu nedenle, kadına karşı şiddet sadece bu soruna maruz kalan bireyler ve aileler için değil, aynı zamanda daha geniş ekonomik kalkınma üzerinde de önemli ve kapsamlı sonuçlar doğurmaktadır.

Kadına karşı şiddet, bu duruma maruz kalan kadınların sağlığını ve verimliliklerini olumsuz etkileyerek iş gücüne katılımlarını ve üretkenliklerini düşürmektedir (Lloyd, 1997; Ziaei ve diğerleri, 2016). Şiddet yalnızca mağdur kadınları değil, buna tanık olan çocukların da okul başarılarını olumsuz etkilemektedir. Hatta bu çocuklarla birlikte eğitim gören diğer çocukların da başarı seviyeleri düşmektedir (Carrell ve Hoekstra, 2010). Dolayısıyla, kadına karşı şiddet bazen aile içi bir mesele olarak yansıtılsa da, bu durumun maliyeti aile sınırlarının ötesine geçmektedir.

Bu bölümde kadına karşı şiddetin nedenlerini ve sonuçlarını mikro iktisadi bir bakış açısıyla inceleyeceğiz. Kadınların ekonomik olarak güçlenmesi, aile içi şiddeti

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bilkent Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, pelina@bilkent.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1017-8844.

etkileyebilecek en kritik faktörlerden biri olarak görülmektedir. Kadınların ekonomik güçlenmesinin aile içi şiddeti etkilemedeki rolünü açıklayan farklı hipotezler bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri, kadınların daha iyi iş olanaklarına erişimi, gelir elde etmeleri ve sosyal yardımlardan faydalanmalarının pazarlık güçlerini ve dış seçeneklerini artırdığına dikkat çeker. Bu durumda, kadınlar şiddet içeren bir ilişkiye katlanmak zorunda kalmaz ve şiddete maruz kalma olasılıkları azalır (Farmer ve Tiefenthaler, 2003; Stevenson ve Wolfers, 2006; Aizer, 2010; Hidrobo ve Fernald, 2013).

Alternatif bir bakış açısına göre ise, kadınların sosyal ve ekonomik durumlarının iyileşmesi, eşlerini² kaynakları kontrol etmek amacıyla şiddeti bir araç olarak kullanmaya teşvik edebilir (Bloch ve Rao, 2002; Eswaran ve Malhotra, 2011; Bobonis ve diğerleri, 2013; Agarwal ve Panda, 2007). Bu da ekonomik açıdan güçlenen kadınların şiddete maruz kalma olasılıklarını artırır.

Bir başka görüşe göre, şiddet erkek eşlerin hayal kırıklıklarını veya streslerini ifade etme biçimi olup, özgüvenlerini artırma aracı olarak görülebilir. Kadınların ekonomik durumlarının iyileşmesi, erkeklerin maddi stresini azaltabilir ve dolayısıyla şiddetin azalmasına yol açabilir. Ancak, kadınların daha iyi ekonomik koşullara sahip olması, erkeğin sosyal statüsünü tehdit edebilir. Bu durumda, erkek partner bu duyguları şiddetle ifade etmeye daha yatkın olabilir (Farmer ve Tiefenthaler, 1997). Sonuç olarak, kadına karşı şiddeti etkileyebilecek birçok faktör bulunmaktadır. Bu bölümde, kadına karşı şiddetin tanımını yaptıktan sonra eğitimin, iş gücüne

² Bu bölümde "eş" terimi, yasal eş, nişanlı, sözlü veya erkek arkadaş anlamında kullanılacaktır.

katılımın, gelir ve ilk evlilik yaşının kadına karşı şiddet üzerindeki etkilerini inceleyeceğiz.

2. KADINA KARŞI ŞİDDET TANIMI

Kadına karşı şiddet, “ev içi şiddet” veya “eş şiddeti” olarak da adlandırılır ve bir ilişkide güç ve kontrol kazanmak ya da sürdürmek amacıyla kullanılan davranış kalıpları olarak tanımlanabilir. Şiddet, bir kişiyi etkilemek için uygulanan fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik veya psikolojik eylemler ya da bu eylemlerin tehditlerini içerir. Bu, bir başkasını korkutmayı, sindirmeyi, terörize etmeyi, manipüle etmeyi, incitmeyi, küçük düşürmeyi, suçlamayı, yaralamayı veya zarar vermeyi amaçlayan her türlü davranışı kapsar. Bu bölümde fiziksel, cinsel, duygusal ve finansal şiddeti etkileyen faktörleri 2014 yılında yapılan Türkiye’de Kadına Karşı Şiddet araştırması veri setini kullanarak ve uluslararası yazından bulgularla inceleyeceğiz.

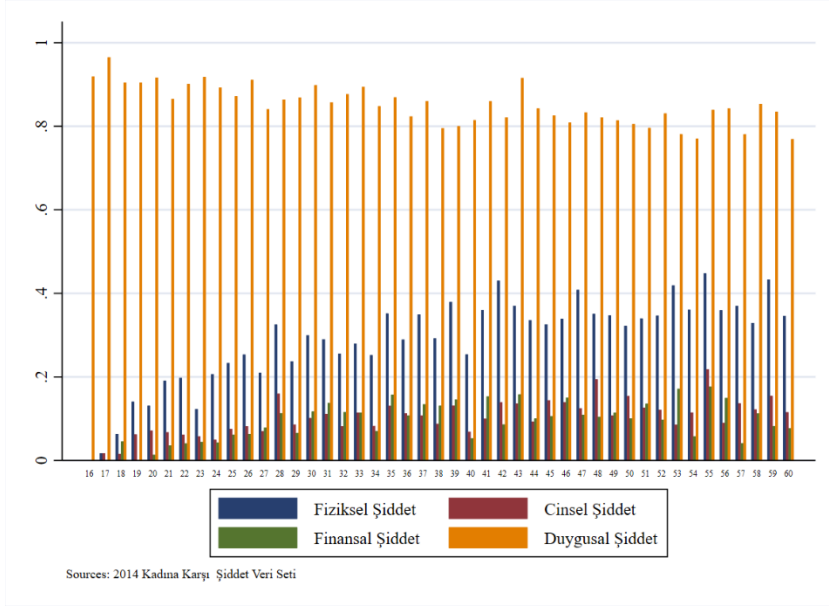
Kadına karşı şiddet denildiğinde genellikle ilk akla fiziksel şiddet gelse de, şiddet pek çok farklı biçimde kadınların yaşamlarını olumsuz etkilemektedir. Fiziksel şiddet; tokat atma, itme, vurma, tekme atma veya boğma gibi eylemleri kapsar. Duygusal şiddet ise eşin hakaret etmesi, küçük düşürmesi, tehdit etmesi, eşin arkadaşlarına, ailesine ya da bulunduğu yere müdahale etmesi veya eşinin onu görmezden gelmesi gibi durumları içerir.

Bir diğer şiddet türü olan finansal şiddet, eşin kadının parasını alması veya ona maddi destek sağlamaması olarak tanımlanır. Son olarak, cinsel şiddet; partnerin kadını cinsel ilişkiye zorlaması ve cinsel ilişki sırasında onu küçük düşürmesi şeklinde tanımlanır.

Şekil 1’de kadının yaşı ile şiddet görme olasılığı arasındaki ilişkiyi sunmaktadır. Şekil 1’den gözüktüğü üzere

şiddet her yaştan kadının maruz kaldığı bir durumdur. En yaygın şiddet türü duygusal şiddetken, bunu fiziksel şiddet, ardından da finansal ve cinsel şiddet takip etmektedir.

Şekil 1. Kadınların Yaşları ile Kadına Yönelik Şiddet Arasındaki İlişki

Kadına yönelik şiddet farklı biçimlerde ortaya çıkarken, bu şiddetin nedenleri ve bireyler üzerindeki etkileri sosyal, ekonomik ve hukuki dinamiklerle şekillenmektedir. Bu bağlamda, eğitim, istihdam ve gelir düzeyi gibi faktörlerin kadına karşı şiddetle nasıl ilişkili olduğu önemli bir araştırma alanıdır.

3. EĞİTİM VE KADINA KARŞI ŞİDDET

Eğitim, iş gücü piyasası çıktıları, sosyoekonomik koşulları, potansiyel eş seçimlerini, cinsiyet normlarını ve aile içi şiddete katkıda bulunan tutumları şekillendirerek, aile içi şiddete maruz kalma olasılığını etkileyebilir.

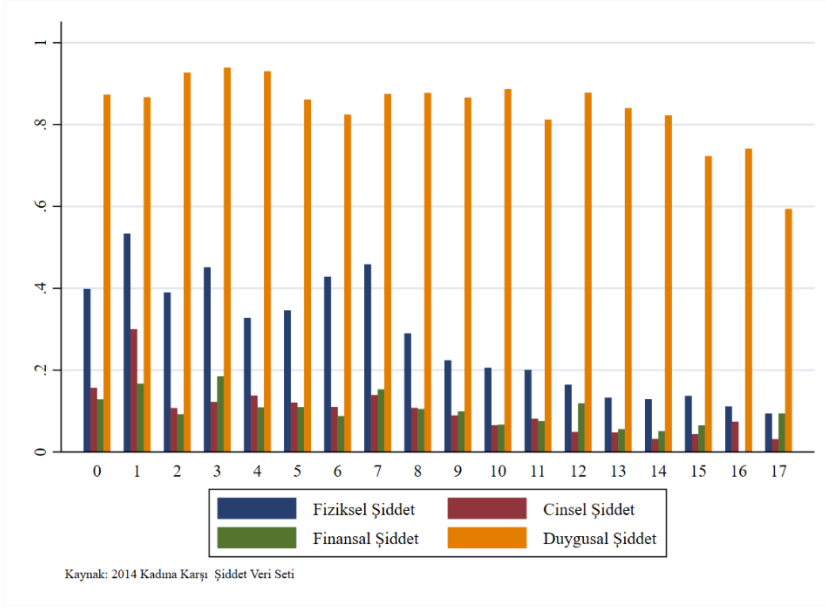
Eğitimin kadına karşı şiddete etkilerini inceleyen çalışmalar eğitim düzeyinin artmasının genel olarak fiziksel ve cinsel şiddet olasılığını azalttığını bulurken (Zhou ve diğerleri, 2021; Akyol ve Kırdar, 2022), bazı araştırmalarda psikolojik şiddet ve finansal kontrol davranışlarını artırabileceğini göstermektedir (Erten ve Keskin, 2018).

Şekil 2 Türkiye’de kadınların maruz kaldığı fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik şiddet ile kadının tamamladığı eğitim süresi arasındaki ilişkiyi 2014 yılında yapılan Türkiye’de Kadına Karşı Şiddet araştırması veri setini kullanarak betimlemektedir. Şekil 1’de öne çıkan bulgulardan ilki tamamlanan eğitim süresi ile duygusal şiddet arasında belirgin bir ilişkinin olmadığıdır. 14 yıl üzerinde eğitim tamamlamış kadınlar için bir miktar düşüş gözüksede, her eğitim seviyesindeki kadınların yüzde 80’i en az bir tür duygusal şiddete maruz kalmıştır.³

Şekil 2’de öne çıkan bir diğer bulgu da fiziksel, cinsel ve finansal şiddet ile tamamlanan eğitim süresi arasında negatif bir ilişki olduğu yönünde. 8 yıl ve daha az süre eğitim almış kadınların yaklaşık yüzde 40’i fiziksel şiddete maruz kalırken 8 yıldan daha uzun süre eğitim almış kadınların yüzde 20’den daha azının fiziksel şiddete maruz kaldığı görülmektedir. Cinsel ve finansal şiddet ile eğitim süresi arasında da daha belirsiz olsa da negatif bir ilişki bulunmaktadır.

³ Duygusal şiddeti, bir kadının aşağıdaki durumlardan en az birini yaşaması halinde 1 olarak tanımlıyoruz: Eşlerinin onlara hakaret etmesi, küçük düşürmesi, tehdit etmesi, eşlerinin arkadaşlarına müdahale etmesi, ailesine müdahale etmesi, bulunduğu yere müdahale etmesi, ya da eşlerinin onları görmezden gelmesi.

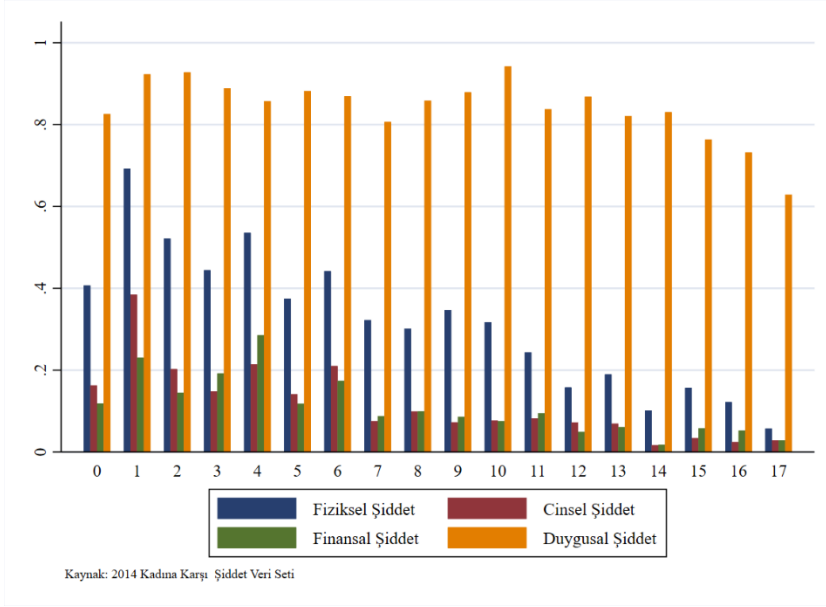
Şekil 2. Kadınların Eğitim Süresi ile Kadına Yönelik Şiddet Arasındaki İlişki

Kadına yönelik şiddetin, kadının kendi eğitim seviyesi kadar eşlerinin eğitim seviyesinden de etkilenmesi olasıdır. Erkeğin eğitim düzeyinin kadına karşı şiddet üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar sınırlı olsa da, mevcut araştırmalar erkeğin eğitim seviyesi ile eşlerinin şiddete maruz kalma olasılıkları arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Özer ve diğerleri, 2023).

Şekil 3, kadınların fiziksel, cinsel, duygusal ve finansal şiddete maruz kalmaları ile eşlerinin eğitim süresi arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Şekil 3'deki bulgular, Şekil 2 ile tutarlıdır. Erkeğin eğitim seviyesi ile duygusal şiddet arasında belirgin bir ilişki gözlenmezken, fiziksel, cinsel ve finansal şiddetin erkeğin eğitim seviyesi arttıkça azaldığı görülmektedir.

Şekil 3. Eşlerin Eğitim Süresi ile Kadına Yönelik Şiddet Arasındaki İlişki

Sonuç olarak, eğitim hem kadınların hem de eşlerinin kadına yönelik şiddete maruz kalma olasılıklarını şekillendiren önemli bir faktördür. Bulgular, özellikle fiziksel, cinsel ve finansal şiddetin, hem kadının hem de eşinin eğitim seviyesinin artmasıyla azaldığını göstermektedir. Ancak, duygusal şiddet konusunda eğitim düzeyine bağlı belirgin bir azalma gözlenmemektedir.

4. İSTİHDAM, GELİR VE KADINA KARŞI ŞİDDET

Kadının ekonomik gücünün artmasının aile içi şiddeti azaltabileceği öne sürülen hipotezlerden biridir. Gelir sahibi olan kadınlar, eşlerinden ekonomik olarak bağımsız hale gelerek, şiddete maruz kaldıklarında ilişkiyi bitirme ihtimallerini artırabilir (Aizer, 2010; Hidrobo ve Fernald, 2013). Kadının

ekonomik bağımsızlığı, sadece finansal bir güçlenme aracı olmakla kalmayıp, aynı zamanda daha geniş sosyal ağlara erişim, hukuki koruma mekanizmalarına ulaşma ve bireysel farkındalığın artması gibi dolaylı etkiler yoluyla da şiddeti azaltabilir. İş sahibi olmak, kadının ev dışındaki toplumsal rollerini güçlendirerek, geleneksel cinsiyet normlarını sorgulamasına ve şiddet içeren ilişkileri bitirme olasılığının yükselmesine neden olabilir.

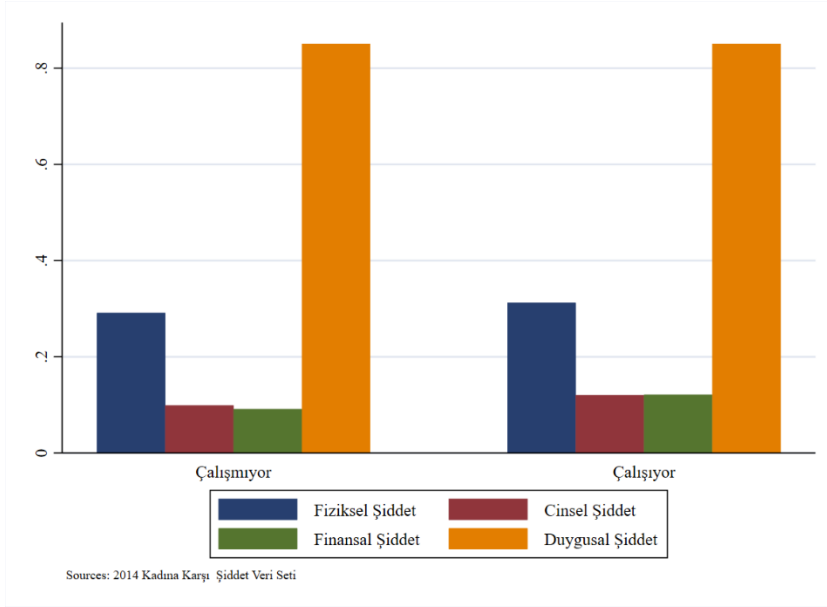
Bununla birlikte, bazı çalışmalar, kadın istihdamının şiddeti azaltmak yerine artırabileceğini göstermektedir. Bu görüşe göre, kadının ekonomik gücünün artması, erkeğin üzerinde kurulu olan geleneksel gücün zayıflaması olarak algılanabilir ve bu durum şiddeti tetikleyebilir (Bloch ve Rao, 2002; Bobonis ve diğerleri, 2013). Özellikle erkeklerin işsizlik oranının yüksek olduğu veya ekonomik sıkıntıların arttığı dönemlerde, erkekler güç kaybı hissini telafi etmek amacıyla kadına yönelik şiddete başvurabilirler. Kadınların istihdama katılımı, eşler arasındaki gelir dengesini değiştirdiğinde, erkekleri ataerkil normlara dayalı kontrol mekanizmalarını daha agresif bir şekilde uygulamaya itebilir.

Ayrıca, kadının istihdam durumu kadar, işinin niteliği ve kazandığı ücret de şiddet üzerindeki etkileri belirleyebilir. Kadınların kayıt dışı veya düşük ücretli işlerde çalışması, ekonomik bağımsızlık sağlamaktan ziyade çiftler arasında çatışmalara yol açabilir. Buna karşılık, yüksek gelirli ve güvenceli işlerde çalışan kadınlar, şiddete karşı daha güçlü bir pazarlık pozisyonuna sahip olabilirler. Ancak, bazı durumlarda, kadının eşinden daha fazla gelir kazanması, erkek için statü kaybı olarak algılanarak şiddeti artırıcı bir etki yaratabilir.

Şekil 4 kadınların istihdam durumu ile fiziksel, duygusal, finansal ve cinsel şiddete maruz kalma oranları arasındaki ilişkiyi sunmaktadır. Bulgulara göre, çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında belirgin farklar görülmemektedir. Hatta çalışan

kadınların şiddete maruz kalma olasılıklarının bir miktar daha yüksek olduğu görülmektedir. Duygusal şiddet, her iki grup için de en yaygın şiddet türüdür. Çalışan ve çalışmayan kadınların %85'i en az bir tür duygusal şiddete maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Çalışan kadınların finansal şiddete maruz kalma olasılıkları %12'yken çalışmayanlarda bu oran %9'dur.

Şekil 4. Kadının Çalışma Statüsü ile Kadına Yönelik Şiddet Arasındaki İlişki

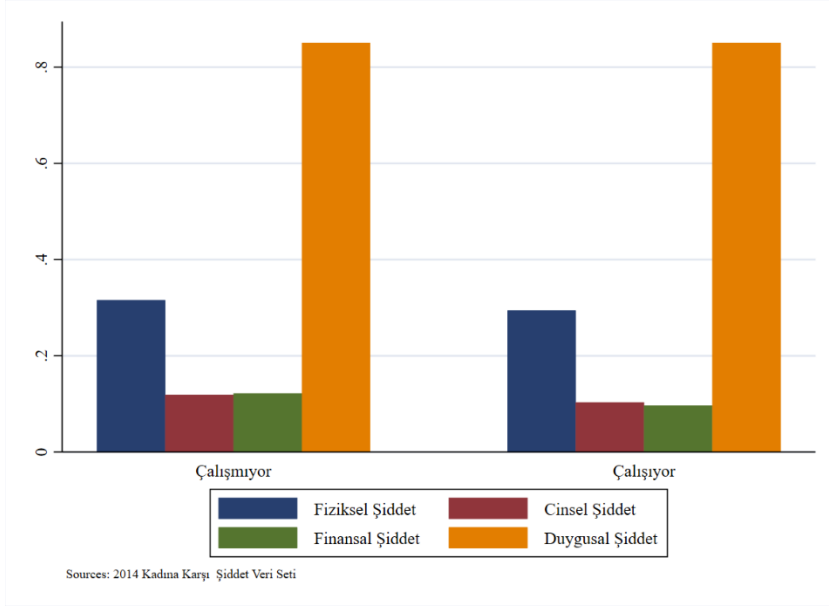

Şekil 5 ise eşin çalışma durumunun kadının maruz kaldığı şiddetle ilişkisini incelemektedir. Erkeklerin işsiz olmasının, eşlerinin şiddete maruz kalma olasılığını artırdığına dair bir korelasyon bulunmaktadır.

Bu grafikler korelasyon göstermekte olup, nedensel ilişkiyi belirlemek için daha ileri düzeyde ekonometrik analizler gereklidir. Literatürde kadın istihdamının aile içi şiddet üzerindeki etkisi farklı sonuçlar vermektedir. Bazı çalışmalar, kadınların ekonomik olarak güçlenmesinin şiddeti azalttığını göstermektedir (Aizer, 2010; Hidrobo ve Fernald, 2013). Ancak,

diğer araştırmalar erkeklerin ekonomik güç kaybı yaşadığı durumlarda şiddetin artabileceğini öne sürmektedir (Bloch ve Rao, 2002; Bobonis ve diğerleri, 2013).

Şekil 5. Erkeğin Çalışma Statüsü ile Kadına Yönelik Şiddet Arasındaki İlişki

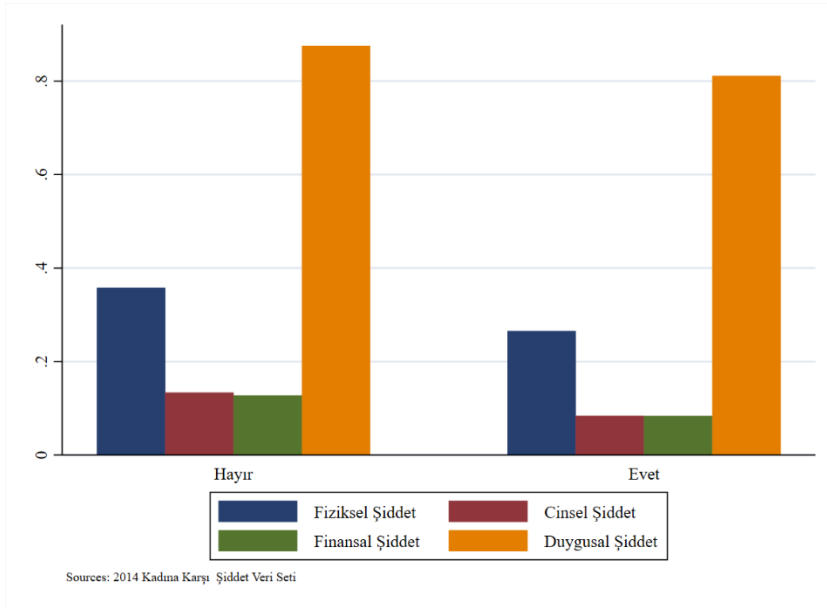

Şekil 6 ise kadının acil durumda para bulabilme durumu ile kadına yönelik şiddet arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Şekil 6 ekonomik olarak daha bağımsız kadınların fiziksel, finansal ve cinsel şiddete daha az maruz kaldığını göstermektedir. Ancak, duygusal şiddet ile acil durumda para bulabilme arasında belirgin bir ilişki görülmemektedir. Bu durum, ekonomik bağımsızlığın fiziksel güvenliğini artırdığına ancak psikolojik şiddetin daha derin toplumsal ve kültürel dinamiklerden etkilendiğine işaret etmektedir.

Bu bulgular, ekonomik güçlenmenin kadına yönelik şiddet üzerindeki etkisinin karmaşıklığını vurgulamaktadır. Kadınların finansal bağımsızlığı arttıkça şiddetin bazı türleri azalabilirken, toplumsal normlar ve erkeklerin statü kaybı algısı

gibi faktörler, özellikle duygusal şiddetin devam etmesine neden olabilir. Politika yapıcılar, kadınların ekonomik gücünü artıracak önlemler alırken, bu durumun toplumsal ve aile içi dinamikleri nasıl etkileyebileceğini de dikkate alarak kapsamlı programlar geliştirmelidir.

Şekil 6. Kadının Acil Durumda Para Bulabilme Durumu ile Kadına Yönelik Şiddet Arasındaki İlişki

5. İLK EVLİLİK YAŞI VE KADINA KARŞI ŞİDDET

Kadının ilk evlilik yaşı, aile içi şiddete maruz kalma olasılığını etkileyebilecek önemli bir faktördür. Genç yaşta evlenen kadınlar, eğitim ve ekonomik bağımsızlıklarını tam olarak kazanmadan evlilik kurumuna girdikleri için, eşlerine bağımlı hale gelebilirler. Bu durum, şiddet içeren bir ilişkiden çıkmalarını zorlaştırabilir ve eşleriyle pazarlık güçlerini

azaltabilir. Ayrıca, erken yaşta evlenen kadınlar, genellikle geleneksel ve ataerkil normların daha baskın olduğu aile ve topluluk yapılarında bulunma eğilimindedirler. Bu da, aile içi şiddetin meşrulaştırıldığı ve kabul edilebilir görüldüğü bir ortam yaratabilir.

Evlilik yaşı aynı zamanda kadının psikososyal gelişimi ve ilişki dinamiklerini de etkileyebilir. Erken yaşta evlenen kadınlar, eşleriyle daha az yaş ve deneyim farkına sahip olan kadınlara kıyasla daha az özgüven ve karar alma yeteneğine sahip olabilirler. Bu durum, eşit olmayan güç dinamiklerine yol açarak, kadının şiddete maruz kalma riskini artırabilir.

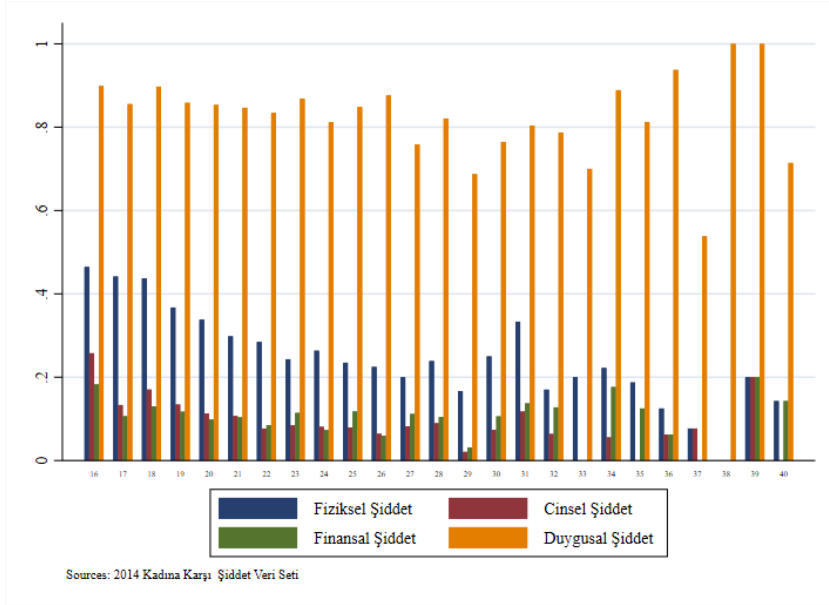
Şekil 7 Türkiye’de ilk evlilik yaşı ile kadına karşı şiddet arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bulgular, erken yaşta evlenen kadınların fiziksel, cinsel ve finansal şiddete maruz kalma olasılığının daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ancak, evlilik yaşının duygusal şiddetle belirgin bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Özellikle fiziksel şiddet, evlilik yaşı arttıkça azalma eğilimindedir. Genç yaşta evlenen kadınlar, ekonomik bağımsızlık eksikliği ve toplumsal normlar nedeniyle fiziksel şiddete karşı daha savunmasız olabilirler. Bunun aksine, duygusal şiddet oranları evlilik yaşı değiştikçe sabit kalmakta, yani kadınların daha ileri yaşta evlenmeleri bu tür şiddete maruz kalma ihtimallerini belirgin şekilde değiştirmemektedir. Bu durum, duygusal şiddetin daha karmaşık sosyal ve psikolojik dinamiklerle şekillenebileceğini düşündürmektedir.

Finansal ve cinsel şiddetin ise erken evlilik yapan kadınlar arasında daha yaygın olduğu görülmektedir. Bu tür şiddet biçimleri, kadının ekonomik bağımsızlığının düşük olması ve eşine olan maddi bağımlılığı ile ilişkili olabilir. Ancak, bu bulgular yalnızca korelasyon göstermekte olup, nedensel bir çıkarım yapmak için yeterli değildir.

Benzer bulgular Kidman (2016) tarafından 34 farklı ülke, Raj ve diğerleri (2009) tarafından Hindistan ve Grose ve diğerleri (2021) tarafından farklı gelişmekte olan ülkeler için yapılan korelasyon bazlı çalışmalarda da bulunmuştur. Bu çalışmalar, erken evliliğin kadınların eğitim ve ekonomik bağımsızlık seviyesini düşürerek şiddete maruz kalma olasılıklarını artırdığını göstermektedir. Ancak, bu bulgular nedensel ilişkiyi doğrudan kanıtlamamakta, yalnızca erken evlilik ile şiddet arasında bir korelasyon olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 7. Kadının İlk Evlilik Yaşı ile Kadına Yönelik Şiddet Arasındaki İlişki

Roychowdhury ve Dhamija (2021) tarafından yapılan çalışmanın bulguları, erken evliliğin fiziksel şiddet riskini artırdığına dair güçlü nedensel kanıtlar sunmaktadır. Araştırmacılar, ilk adet görme yaşındaki değişimleri kullanarak evlilik yaşındaki dışsal varyasyonu belirlemiş ve bir yıl daha geç evlenmenin fiziksel şiddet oranlarını azalttığını göstermiştir. Bunun temel sebepleri arasında, daha ileri yaşta evlenen

kadınların daha fazla eğitim alabilmesi ve daha eğitimli eşlerle evlenme olasılıklarının artması yer almaktadır. Bu faktörler, kadınların pazarlık gücünü artırarak fiziksel şiddet riskini azaltabilir.

Ancak, çalışmada cinsel ve duygusal şiddet üzerinde bir etki bulunmamıştır. Bu durum, bu şiddet türlerinin sadece ekonomik ve eğitim düzeyi ile değil, daha derin sosyo-kültürel faktörlerle ilişkili olabileceğini göstermektedir. Örneğin, duygusal şiddet toplum tarafından daha az fark edilen ve normalleştirilen bir durum olabilir.

Bu sonuçlar, erken evlilikleri önlemeye yönelik politika müdahalelerinin kadına yönelik fiziksel şiddetin azalmasında etkili olabileceğini göstermektedir.

6. POLİTİKA ÖNERİLERİ

Kadına yönelik şiddetin azaltılması için çok boyutlu bir yaklaşım benimsenmelidir. Hukuki düzenlemelerin güçlendirilmesi, ekonomik bağımsızlığın teşvik edilmesi ve sosyal destek mekanizmalarının yaygınlaştırılması, şiddeti önleme politikalarının temel unsurları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, İstanbul Sözleşmesi ve COVID-19 dönemindeki hareket kısıtlamalarının etkisini inceleyen iki çalışma, politika oluşturma sürecine dair önemli çıkarımlar sunmaktadır (Asik ve Ozen, 2021; Asik ve Mocan, 2024).

İstanbul Sözleşmesi'ne katılımın ardından kadın cinayetlerinde azalma gözlemlenmiş, ancak sözleşmeden çekilme sonrası bu oran tekrar yükselmiştir (Asik ve Mocan, 2024). Bu durum, hukuki düzenlemelerin yalnızca yasaların varlığıyla değil, topluma verdiği mesajlarla da şiddet oranlarını etkilediğini göstermektedir. Hükümet politikalarının, kadına yönelik şiddetle mücadelede tutarlı ve kararlı bir duruş sergilemesi gerekmektedir.

Hukuki mekanizmaların yalnızca kağıt üzerinde kalmaması, etkin uygulanması ve toplumsal farkındalığı artırıcı kampanyalarla desteklenmesi önemlidir.

Asik ve Ozen (2021) COVID-19 kısıtlamaları sırasında kadın cinayetlerinde belirgin bir düşüş yaşandığını, özellikle eski eşler veya partnerler tarafından işlenen cinayetlerin sayısında azalma görüldüğünü ortaya koymuştur. Bu durum, hareket kısıtlamalarının kadınları fiziksel şiddetten koruyabileceğini, ancak bunun kalıcı bir çözüm sağlamadığını göstermektedir.

Hükümet politikalarının toplumsal normlar üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak, şiddeti önleyici yasal çerçevelerin sürdürülmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Kadınların ekonomik bağımsızlığını artıracak politikalar uygulanmalı, finansal destekler ve girişimcilik programları ile kadınların ekonomik güçlenmesi sağlanmalıdır. Şiddet mağdurlarına yönelik hukuki destek mekanizmaları, psikolojik danışmanlık ve barınma olanakları genişletilerek kadınların şiddet içeren ortamlardan çıkabilmeleri kolaylaştırılmalıdır. Kadına yönelik şiddetin azaltılması, sadece hukuki düzenlemelerle değil, toplumsal dönüşüm süreçleriyle desteklenmelidir.

7. SONUÇ

Türkiye’de kadına yönelik şiddet, eğitim, istihdam, gelir düzeyi, ilk evlilik yaşı ve ekonomik bağımsızlık gibi farklı sosyoekonomik faktörlerle şekillenmektedir. Bulgular, her faktörün şiddetin türleri üzerinde farklı etkiler yarattığını göstermektedir.

Kadının ve eşinin eğitim düzeyleri, fiziksel, cinsel ve finansal şiddeti azaltıcı bir rol oynasa da, duygusal şiddet üzerinde belirgin bir etkisi bulunmamaktadır. Eğitim seviyesinin

artması, kadınların hem ekonomik hem de sosyal açıdan güçlenmesine katkı sağlarken, özellikle fiziksel şiddet riskini azaltmaktadır.

Kadınların istihdama katılımı ve ekonomik bağımsızlığı, bazı şiddet türlerini azaltabilirken, bazı durumlarda şiddeti artırıcı etkiler de yaratabilmektedir. Kadının ekonomik gücünün artması, erkekler tarafından geleneksel güç kaybı olarak algılanabilir ve bu durum, özellikle duygusal şiddeti tetikleyebilir. Ayrıca, erkeğin işsizliği, şiddete maruz kalma olasılığını artıran bir risk faktörü olarak öne çıkmaktadır.

Erken yaşta evlenen kadınların fiziksel, cinsel ve finansal şiddete maruz kalma olasılıkları daha yüksektir. Genç yaşta evlilik, kadının eğitim ve ekonomik bağımsızlık imkanlarını sınırlandırarak şiddet riskini artırabilir. Evlilik yaşı ilerledikçe fiziksel şiddet riski azalmakta, ancak duygusal şiddet üzerinde anlamlı bir değişim gözlenmemektedir.

Kadının acil durumda para bulabilme imkanı, fiziksel, cinsel ve finansal şiddeti azaltıcı bir etki yaratırken, duygusal şiddetle anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır. Bu durum, duygusal şiddetin daha derin toplumsal ve kültürel dinamiklerle ilişkili olabileceğini göstermektedir.

Bu bulgular, kadına yönelik şiddetin önlenmesinde çok boyutlu ve kapsamlı politika yaklaşımlarının gerekliliğine işaret etmektedir. Kadınların eğitim ve ekonomik bağımsızlıklarının artırılması, erken yaşta evliliklerin önlenmesi ve erkeklerin güç kaybı algısını dönüştürmeye yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi önemlidir. Ayrıca, toplumsal normların değişimi ve hukuki düzenlemelerin etkin uygulanması, şiddetin tüm türlerinin azaltılmasında kritik rol oynamaktadır. Bu nedenle, politika yapımcıların kadına yönelik şiddetin çok katmanlı dinamiklerini göz önünde bulundurarak bütüncül müdahaleler geliştirmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aizer, A. (2010). The gender wage gap and domestic violence. *American Economic Review*, 100(4), 1847-1859.
- Akyol, P., & Kırdar, M. G. (2022). Compulsory schooling reform and intimate partner violence in Turkey. *European Economic Review*, 150, 104313.
- Asik, G. A., & Ozen, E. N. (2021). It takes a curfew: The effect of Covid-19 on female homicides. *Economics Letters*, 200, 109761.
- Asik, G. A., & Mocan, N. H. (2024). The Signaling Value of Government Action: The Effect of Istanbul Convention on Female Murders. *NBER Working Paper*, (w33169).
- Agarwal, B., & Panda, P. (2007). Toward freedom from domestic violence: The neglected obvious. *Journal of human development*, 8(3), 359-388.
- Bloch, F., & Rao, V. (2002). Terror as a bargaining instrument: A case study of dowry violence in rural India. *American Economic Review*, 92(4), 1029-1043.
- Bobonis, G. J., González-Brenes, M., & Castro, R. (2013). Public transfers and domestic violence: The roles of private information and spousal control. *American Economic Journal: Economic Policy*, 5(1), 179-205.
- Carrell, S. E., & Hoekstra, M. L. (2010). Externalities in the classroom: How children exposed to domestic violence affect everyone's kids. *American Economic Journal: Applied Economics*, 2(1), 211-228.
- Erken, B., & Keskin, P. (2018). For better or for worse?: Education and the prevalence of domestic violence in

- turkey. *American Economic Journal: Applied Economics*, 10(1), 64-105.
- Eswaran, M., & Malhotra, N. (2011). Domestic violence and women's autonomy in developing countries: theory and evidence. *Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économie*, 44(4), 1222-1263.
- Farmer, A., & Tiefenthaler, J. (2003). Explaining the recent decline in domestic violence. *Contemporary economic policy*, 21(2), 158-172.
- Grose, R. G., Chen, J. S., Roof, K. A., Rachel, S., & Yount, K. M. (2021). Sexual and reproductive health outcomes of violence against women and girls in lower-income countries: a review of reviews. *The Journal of Sex Research*, 58(1), 1-20.
- Hidrobo, M., & Fernald, L. (2013). Cash transfers and domestic violence. *Journal of health economics*, 32(1), 304-319.
- Kidman, R. (2017). Child marriage and intimate partner violence: a comparative study of 34 countries. *International journal of epidemiology*, 46(2), 662-675.
- Lloyd, S. (1997). The effects of domestic violence on women's employment. *Law & Policy*, 19(2), 139-167.
- Özer, M., Fidrmuc, J., & Eryurt, M. A. (2023). Education and domestic violence: Evidence from a natural experiment in Turkey. *Kyklos*, 76(3), 436-460.
- Raj, A., Saggurti, N., Balaiah, D., & Silverman, J. G. (2009). Prevalence of child marriage and its effect on fertility and fertility-control outcomes of young women in India: a cross-sectional, observational study. *The lancet*, 373(9678), 1883-1889.

- Roychowdhury, P., & Dhamija, G. (2021). The causal impact of women's age at marriage on domestic violence in India. *Feminist Economics*, 27(3), 188-220.
- Stevenson, B., & Wolfers, J. (2006). Bargaining in the shadow of the law: Divorce laws and family distress. *The Quarterly Journal of Economics*, 121(1), 267-288.
- Ziaei, S., Frith, A. L., Ekström, E. C., & Naved, R. T. (2016). Experiencing lifetime domestic violence: associations with mental health and stress among pregnant women in rural Bangladesh: the MINIMat Randomized Trial. *PLoS one*, 11(12), e0168103.
- Zhou, D., Li, X., & Su, Y. (2021). The impacts of education on domestic violence: evidence from China. *Applied economics*, 53(58), 6702-6720.

MİKRO İKTİSAT KONULARI

yaz
yayınları

YAZ Yayınları

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3

İscehisar / AFYONKARAHİSAR

Tel : (0 531) 880 92 99

yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com